

הא' לייבל: ידעת רק תקר, השאלה היא באמת, כמו שאמר מר דותן, פרינציפיונית. האם המזכירות חייבת להגן על הדברים המיושנים, משום שהם החלטה, ולדחות דברים שנתקבלו בלשון? אני מגן לא רק על המצאתי — אני מגן גם על עיקרון. דברים שלא נתקבלו ויש הצעה טובה יותר, אין חובתה של המזכירות להילחם למענם במה שנתקבל בקרב יודעי עברית.

הא' בן-חיים: יש לכל חבר הזכות לערער על כל החלטה של האקדמיה. כנגד זה חובת המזכיר לקיים החלטות האקדמיה ולפרסמן ברבים, גם אם הוא עצמו אינו מסכים להחלטה מן ההחלטות. ברי לי, שהמזכיר עשה מעשה נכון, מעשה שצריך לעשותו כל מזכיר: לתת פומבי להחלטת האקדמיה. אבל אתה, מר לייבל, רשאי לערער על כל החלטה ולבקש דיון חדש.

מר בן-גון העיר הערה חשובה על "פנצ'ר". זוהי בעיה אחרת. ועלינו לחשוב, מה מלה תוצע לציבור כאקוויוולנט ל"פנצ'ר" במובנו הכללי. זהו דיון בדבר חדש, והשאלה היא, היכן יהיה הדיון, באיזו ועדה.

אני מציע, שנבקש ממר לייבל לבוא לדיון בשאלה זו בוועדה למונחי התחבורה, והוועדה תכין את השאלה לדיון במליאה. לפי התקנון אסור לנו לדון במליאה בהצעה חדשה בלא דיון מוקדם בוועדה.

הישיבה השישים ושתיים

ביום הרביעי, ז' בתמוז תשכ"ד, בשעות 2.30 — 7 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים

הנוכחים: החברים האדונים בלאו, בן-חיים, בן-גון, בנעט, ברגרין, טורסיני, ייבן, מלמד, סדן, שירמן, שלי.

החברים היועצים האדונים דיקמן, זיידל, לייבל, מורג, מלצר, פרסמן, קרוא, שבטיאל.

אורחים: ד"ר א"י בראור.

המנהל האמרכלי הא' מנור.

המזכירים המדעיים האדונים דותן, הנמן, מדין, סומך.

הצטדקו על היעדרם: הגב' גרבל והאדונים אורבך, בורלא, גרינברג, עגנון, פולוצקי ופרץ. האדונים אברמסון, אירמאי, ולנשטיין, יינן, מירסקי, רבין, ריבלין, שלונסקי בחו"ל.

סדר-היום: א. בחירת נשיאות האקדמיה והוועדים.

ב. הרצאת הא' ייבין "מקצת דברים על דרכי המינוח".

ג. מונחי הגיאוגרפיה של האדם.

א. הא' טורסיני נבחר פה אחד לנשיא האקדמיה (בבחירה חשאית).

הא' בן-חיים נבחר פה אחד לסגן-נשיא (בבחירה חשאית).

לוועד הדקדוק נבחרו: האדונים בן-חיים, בנעט, ברגרין, קוטשר, שירמן.

הא' קוטשר נבחר ליו"ר הוועד.
 לוועד המינוח נבחרו: האדונים אברמסון,
 ייבין, מלצר, סדן, רבין.
 הא' סדן נבחר ליו"ר הוועד.
 לוועד הפרסומים נבחרו: האדונים אורבך,
 גרינברג, מירסקי, סדן, פולוצקי.
 הא' פולוצקי נבחר ליו"ר הוועד.
 לוועד האמרכלי נבחרו: האדונים ייבין, מלמד,
 פרץ, ריבלין, שלי.
 הא' ייבין נבחר ליו"ר הוועד.

הא' טור-סיני: הואיל והתקנון קובע, כי המנהלה מורכבת מן הנשיא וסגן הנשיא ומיושבי־ראש הוועדים, הרי שהרכב המנהלה מכאן הוא זה: הא' טור-סיני (נשיא), הא' בן-חיים (סגן נשיא), האדונים ייבין, סדן, פולוצקי, קוטשר.

הא' ייבין: מרצה

מקצת דברים על דרכי המינוח

חז"ל בימי המשנה והתלמוד ורבותינו בימי הביניים לא היססו לשאול מלים מכל הבא ליד מלשונות זרות, לא הטרידם שום בעיות של כתיב ותעתיק, או מתן צליל וצורה עבריים למלה השאלה; אף לא נזהרו מלסרס אותן, משום שכן עשו הדוברים מעצמם, וכך, דרך משל, צמח מקטיגור הפועל קטרג. שאילותיהם היום נראות לנו כחלק טבעי ובלתי נפרד מן האוצר המילולי העברי העומד לרשותנו.

משום מה נעשינו אנו איסטניסטים בלשניים גדולים יותר. מלים לועזיות צורמות את אוזנינו, אולי מפני שינויי גוניהן הצורתיים והצליליים של מלים בין־לאומיות כפי דוברי שפות לעז שונות, ומפני שרובן ארוכות היום מכפי הרגיל והאופייני לעברית. בגלל זאת קשים עלינו חבלי המינוח המלאכותי, שאין אנו יכולים לפטור עצמנו מלהכניסו לשפת המחקר והמעשה כאחת. אעפ"כ אי אפשר שנמשיך לעשות זאת כאשר עשינו, בלי להניח הנחיות מספר שתהיינה מכוונות את מלאכתנו.

נראה לי כי הגיע הזמן למינוי ועדה מרכזית לבעיה זאת בכללותה, שתחקור, תשקול ותפסוק הוראה — בין השאר — בעניינים הבאים:

(א) דרך סיגול המונחים הלועזיים הנקלטים להבעה בעברית. אפשר את הדבר בכמה דוגמאות, שאולי אין בהן צורך כשהן לעצמן, אלא שהן מלמדות על הכלל. מונח כגון אטרקציה: האם צורתה תיקבע על דרך הרוסית, כשם שהיה מקובל בדרך כלל עד עכשיו, או שמא יש לקבוע צורות כאלה כנהוג בשפות אירופיות רבות לפי המבנה — יֵן, דהיינו אטרקצִיֵן? כיצד יבוטא ההגה ti כאן, כדרך הרוסית־הגרמנית — צ, או שמא כדרך הצרפתית — ט, או כדרך האנגלית — ש, או כדרך האיטלקית — צ' (זו בוודאי פסולה מבחינת העברית שאין בה הגה מקורי צ'), או אולי בכלל כדרך הכתיב (הלאטיני) — ט?

(ב) דרך ביטויים של מונחים הנכתבים בלועזית ב au שמקורה דיִפִּתוֹנְגִית; הלכה, שלא נפסקה, אך אנו נוהגים על פיה בדרך כלל, היא לבטא אָן או אַבֶּ מקום שהמונח כבר נשאל במקורות חז"ל (כלומר מן היוונית או הלאטינית במישרים, אע"פ שבשמות כגון אבגוסטוס עדיין חלוקים אנו, אם יהיו מבוטאים אֶוּגוסטוס או אֶוּגוסטוס), או לקצר את הדיִפִּתוֹנְג לֶא, מקום שנשאל משפות אירופיות מודרניות: אוֹסְטְרִיָה, אוֹסְטְרִיָה, אוֹטוֹבוֹס. מכל מקום יש צורך בהחלטה פסקנית מטעם האקדמיה גם בנידון זה.

לכובע הנחננו, שכן עניין הקוניות שבו אינו "בולט" כל כך לאוזן, ואמרנו כי זה כדרך התגלגלות מונחים והשתלשלות מובניהם בהמשך חייה של הלשון.

אך לא תמיד עשה הזמן את מלאכתו. היו מונחים מוטעים שנשתרשו; דיי אם אזכיר אחדים: א) כוסמת, המקובלת עד היום בציבור במונח *grečixa Buchweizen, buckwheat*; ב) חרסית, המצויה גם היום; ואם הנחננו כוסמת למה שהקהל קורא היום כך, נמצאנו חסרים מונח לכוסמת במונח המקורי:

ב) קישואים, שעדיין קורא הציבור הרחב בשם זה לירק הידוע בערבית בשם *كوسا, marrow, kabačok*; ואילו הקישואים האמיתיים *cucumber, Gurke, ogurec*, נקראים בפי הקהל "מלפפונים", מלה שאולה מן היוונית והוראתה "מילונים". קבענו והחלטנו להחזיר עטרה ליושנה, אך מה הועלנו? אפילו בני ביתי, המנסים לדייק בלשונם, לועגים לי כל שעה שמעלים מילון על השולחן, "שאנו אוכלים מלפפונים", ומתעקשים לקרוא "מלפפונים" לקישואים ו"קישואים" לקישות. אינני מתפעל מן הלעג, אבל נסו לבקש קישואים מן הירקן, ותראו מה תקבלו:

ג) בטנים ואגוזי אדמה. מי בציבור קורא לאגוזי אדמה כך? ואם תבקשו לקנות בטנים, מה יינתן לכם בשוק?

והיו "תיקונים" כביכול שבטעות יסודם. כל השנים מלמדים בבית-הספר בעקבות מחקרו של אהרונ, שטעה, משום שלא היה בלשן, כי הנשר הוא *vulture, Vultur*; ואילו העוף *eagle, Aetus* הוא עיט. ועתה יובא בפניכם מחקר המוכיח, כי כל העניין בטעות יסודו, ויש להניח לנשר שיהא נשר - *eagle, aetus* — ואילו עיט הוא שם כולל לכל העופות הדורסים אוכלי נבלות.

ומאידך גיסא הנחננו ללא כל תגובה טעות אחרת שנשתרשה ונתאזרחה בחיינו, דהיינו המונח יהלום ל"דיאמנט"; והרי תהי מה שתהי הוראת יהלום, בוודאי איננה "דיאמנט", משום שהדיאמנטים לא היו ידועים בעולם עד ימי הביניים המאוחרים. ואם פעם יוכח בוודאות פירושה של המלה יהלום, נהיה חסרים מונח עברי למושג זה.

והנה כנגד העקשנות שלנו, שהזכרתי לעיל, להחזיר עטרה ליושנה, עקשנות שלפי שעה טרם תשא פירות של ממש, באים ומציעים לנו להניח מונח מקראי על מושג חקלאי מסוים, שלכל הדעות אינו הולם אותו. כוונתי להצעה לקרוא ל"פלחה" בעברית יגב. יגב הוא *hapax legomenon* (במקרא, ובא רק בלשון רבים, וכבר מכאן משתמע מפורש, שאינו יכול לחול על המושג "פלחה" כדרך מיוחדת של עיבוד חקלאי. מלבד זאת, מתוך המשך הדברים ברור מאליו, שמדובר בחלקות אדמה. אין איש יודע, מה פירושו של המונח. ניסיתי להעלות הסבר למונח זה, שלרבים — נראה סביר ביותר; אך אין אני דורש, שתקבלו את דעתי; אני מסתפק בכך, שיניחו למונח בעילומו לפי שעה; אבל למה להניחו למושג, שבוודאי ובוודאי אין לו כל שייכות למונח, לא למונח המקורי, ולא בשום דרך של השאלה וגלגול. ומה רע מצאו המניחים במונח פלחה, שמקורו ארמי, והוראתו בגוון הערבי של *dry farming* בדוקה ומנוסה. ואל יפחידוני ב"מפלצת" המוכנה ומזומנה לעתים כאלה, ש"כבר הונח ונתקבל ונפוץ ונתקדש המונח יגב". אפילו היו זה נכון, הרי יש לעקור את הטעות כמנהגנו במונחים חלפון דומיו. אך אני שולל מעיקרה את ההנחה הזאת. אם נפוץ הדבר, הרי נפוץ רק בספרות החקלאית המצומצמת למדי, אולם לא בשפת הדיבור בין החקלאים. קונם עליי, אם שמעתי מפיו ממש של מי שהוא בישראל, בדיבורו יום-יום, מונח אחר מאשר פלחה, ודווקא במבטא הערבי ב"א רפה!

ומעניין לעניין באותו עניין, מה דינו של מונח, שחודש ונתקבל לפי החלטת האקדמיה.

ובינתיים נמצא לו מונח עברי מקורי שנעלם מעיניהם של המחדשים, בשעה שחידשו מה שחידשו? וגם זו אינה שאלת הלכה מופשטת אלא מעשה שהיה, שיבוא היום לפנינו, כוונתי לאגד המונחים dredge, dredger. בשעתו הונח באחת הוועדות שלנו שליד הסכניון — המונח: אניית מחפר, חפרת; ומתוך כך חודש גם שימוש בבניין פועל לפועל: חפר, להבדילו מן חפר סתם במובן to dig, to excavate. בינתיים הובא המונח לדיון בוועדה אחרת, למונחי הגיאוגרפיה, וד"ר דותן מצא לאחר עיון במקורות פועל שאפשר לגלגלו על עניין זה, שכן הוראתו הולמת בדיוק את ראשיתה של הפעולה שממנה נתגלגל מובנו החדש של הפועל חטט: "ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן" (מו"ק א, ב); וכן "החוטט בצינור לקבל צרורות" (מק"ד, ג); ועל סמך כך הניחה הוועדה חטט, מחטטה. היש לבטל את ההחלטה הישנה, שיש טוענים לזכותה, כי כבר נתקבלה והונהגה בלימודים ובציבור המקצועי; או שיש להחזיק בחידוש המיותר עתה ולהתעלם מן המונח העברי המקורי? הגענו לידי פשרה מסוימת בוועדות; אולם ככל פשרה זו פשרה רעה; ויש צורך בהכרעה עקרונית בכגון אלה.

וממעשה שהיה בעניין זה צומחת גם הערת הזהרה; ואין זו עובדה חדשה, אלא עניין ידוע יפה, אבל ככל אשר נחזור ונעלנו על לבנו ייטב הדבר. בבדיקת המובאות בעניין חטט מצאתי מובאה אחת באוצר של ב"יהודה: "שמחטטין בה פתילות ומקנחין בה נרות", ותמהתי על שימוש זה עד שראיתי כי יש בה במובאה זו הערה: "גרסת הערוך: מחטטין"; וזו נכונה! גם השימוש במקורות טעון בדיקה וחקירה, שלא נימצא משתבשים.

הרבה יותר משאמרתי כאן יש בה בפרשה זו של דרכי המינוח; אך נדמה לי שהצלחתי להצביע על מציאותן של בעיות עקרוניות כלליות; ואלה, אין זה מן הדין להטילן על ועדות המונחים השונות שבדרך כלל גם אינן בנות סמכה לדון ולהכריע בהן. לפיכך נראה לי כי יש צורך ברור בהפקדת ועדה מיוחדת לטיפול בבעיות עקרוניות כאלה, והכרעותיה תשמשה הנחיות כוללות לכל ועדות המונחים בעבודתן.

ובעבודתה של ועדה כזאת רואה אני עוד תועלת, כי כן המזכיר שיטפל בה תהיה שעתו פנויה יותר ומכוונת יותר לעקוב אחר הצעות חידושים המתחדשות עלינו "חדשים לבקרים". לצורך ושלא לצורך, ויוכל להגיב עליהן מיד, בלא שתינתן להן שהות להשתרש בעיתונות ולהתעטף באצטלה של "כבר מקובל ונוהג כך!". ואדגים גם כאן. לפני זמן לא רב הציע מר שָׂרֵת לחדש "בִּיּוֹן" למושג intelligence במובן השירות החשאי האוסף ידיעות, הקשור הדרך כלל לענייני ביטחון. המונח כשהוא לעצמו כשר לפי תוכנו וגיוורו; אלא שמר שרת בוודאי נתעלמה ממנו העובדה, שמונח זה עצמו משמש בחוגים מדעיים שונים למושג interpolation, שגם כאן הוא כשר ויאה ונחוץ. ונמצא חידושו לא חידוש מתקן, אלא חוספת היוצרת בלבול. למניעת הצעות כאלה דרושה ערנות רבה; וכן דרושה ערנות רבה והעמדת דברים על כנם בזיקה לניצול מונחים מחודשים שלא לעניינם; וגם כאן דוגמה: רמז ז"ל הציע את המונח המחודש כָּנַס למושג session (במובן עונה רצופה של ישיבות בגוף ציבורי מסוים); ובאו עיתונאים זריומים וקיפחו את מובנו המיוחד; כָּנַס דחה לגמרי את הכינוס, ההתוועדות, האספה, ואילו למושג, שלו נועד לכתחילה, עדיין חסרים אנו מונח חד וחלק.

יפה שעה אחת קודם, שנחוש וננקוט בפעולה נאותה לפתרון הבעיות שגלגלתי בהן כאן במקצת מן המקצת.

ג. הא' טוֹר־סִינִי: אנו עוברים לדיון במונחי הגיאוגרפיה של האדם. הוועדה למונחי הגיאוגרפיה הגישה לפנינו מספר מונחים, שעלינו לדון בהם כאן. הא' ייבין בהרצאתו

הכללית הביע את דעתו נגד קביעת המונח יגב למשמעות "פלחה". אני מסכים לדברי מר ייבין, שאסור לנו לקבוע לעניין זה את המלה יגב, ובפרט שכבר יש בשימוש מלה לעניין זה, המלה פלחה, ששורשה ועניינה נמצא בתנ"ך: "כמו פלח ובוקע בארץ" (תהלים קמא, ז). אם רצוננו, הרי נוכל לקבוע את צורתה פלחה בפ"א דגושה, ובהטעמת מלרע, כדין השם בעברית, ומי שירצה לבטא "פלחה" בפ"א רפה ומלעיל, ידע, שהוא משתמש במלה בצורתה הערבית. ואומר את דעתי בדבר מונח אחר, העומד אף הוא לדיון כאן, והוא ההצעה חטיטה במשמעות הוצאת פסולת ובוץ מקרקעית הנהר וכדומה. אמנם המלה חטט בשימוש זה לא הודגמה כל צורכה, לדעתי. אנו משתמשים במלה חטט למעשה של ניקור וחיפוש, כמעשה תרנגולים המחטטים באשפה, או כמעשה החזיר, אבל לא במובן של to dredge — להוציא לשם ניקור. אנו חשים שהפועל חפר מובן הוא, ואין לנו צורך להוסיף מלים שאין לנו סיכוי שיתקבלו.

[הא' טורסיני עוזב את הישיבה, והא' בן-חיים יושב בראשה.]

הא' בן-חיים: הא' ייבין דן בשאלות כלליות. שתיים מן השאלות הפרטיות שהזכיר — יגב או פלחה: חפר או חטט — עומדות לדיון. אני מבקש, שיביעו החברים דעתם.

הא' קרוא: אני מציע, שנקבל החלטה כללית לפי הרצאתו של הא' ייבין. אנו דנים על כל מונח לחוד. מה שמציע הא' ייבין הוא לקבוע מין חוקה של מינות. ואני מזכיר, שהא' סדן בהרצאתו לפני כמה שנים, דרש אף הוא שיהיה כעין תקנון, ורק לכשיהיה מין תקנון כזה, נוכל להתחיל ולדון במונחים.

הא' שלי תומך בדברים אלו.

הא' בנעט: אני מציע, שתחילה תשב ועדה ותעסוק בשאלות העקרוניות, ואח"כ יבואו הדברים מבוררים ומלובנים לפני המליאה.

הא' בן-נון: אנו עושים את ההפך ממה שצריך לעשות. אנו מעסיקים את המליאה בפרטים, ואת הוועדות בהכרעה בעקרונות. ההיגיון מחייב את ההפך. אינני מתנגד להבאת העקרונות לדיון בוועדה תחילה, לשם הכנת ההומר לדיון. אבל עיקר הדיון צריך להיות כאן במליאה.

הא' בן-חיים: לדעתי, ראוי שידון בכך ועד המינות, ואם תרצו יצורפו אליו שניים או שלושה חברים, וזאת תהיה הוועדה המכינה את הדיון בשאלה העקרונית. נעבור עתה לדיון במונחים עצמם.

הא' דותן: רשימת המונחים בגיאוגרפיה של האדם (אנתרופוגיאוגרפיה) היא הפרק השלישי מעבודת הוועדה למונחי הגיאוגרפיה. חברי הוועדה הם האדונים ייבין, לייבל וריבלין ואנשי המקצוע האדונים א"י בראוור, ד' עמירן, א' פרנס, י' קרמון, והמזכירה המקצועית הגב' ח' מרגלית. הוועדה דנה ברשימת המונחים ב־28 ישיבות. ביום כ"ו במרחשוון תשכ"ד שלחה חוזר לכל חברי האקדמיה ולאנשי מקצוע רבים, ונתקבלו הערות מן האדונים אירמאי, איתן, אסטרחקן, ברגרין, הנמן, מלצר, סמילנסקי, שלי, ומאנשי מקצוע. הוועדה חזרה ודנה ברשימה ובהערות עליה ושלחה את הודעת הסיכום אל כל חברי האקדמיה ביום ט"ז בתמוז תשכ"ג. אחרי דיון נוסף ברשימה ובהערות נוספות של הא' אירמאי, איתן, בלאו, הנמן ופרץ החליטה לשנות מונחים אחדים ולהעמיד לדיון במליאה שבעה מונחים, שאר המונחים עומדים לאישור בלא דיון.

פ ל ח ה ח ר ב ה dry farming.

במילון למונחי תורת הקרקע אישרה המליאה את המונח יגב חרב. הא' ייבין מערער על קביעה זו, ולפי הצעתו מציעה הוועדה למונחי הגיאוגרפיה: פלחה חרבה. הוועדה למונחי תורת הקרקע דחתה פלחה מפני זרותה (פ"א רפה ומלעיל). בהצאתו הביא הא' ייבין לפני המליאה את הבעיה העקרונית הקשורה במונח זה, ופטור אני מלחזור על הדברים.

הא' בראוור (חבר הוועדה למונחי הגיאוגרפיה): אני מצטער שאני בא להתנגד לדברי חברי וידידי הא' טורסיני ולדברי הא' ייבין. לעניין "פלחה" — אמנם קיבלנו כמה שמות מן הערביים, אע"פ שיש לנו שמות עבריים לכך. מערכת המונחים החקלאיים שלנו עשירה יותר משל הערבים, עכ"פ של הערבים כאן. העלייה הראשונה, האיכרים והנוטעים הראשונים, היו בסביבה ערבית וקיבלו שמות ערביים כמו פלחה, טורייה, כראב. אני זוכר שיהודים מהעלייה השנייה היו הוגים בערבית אפילו שמות יישובים יהודיים והיו אומרים "מלבס", ולא "פתחתקוה", ולא "זכוריעקב" אלא "זמרין". פלח בארמית לכל ניביה ותקופותיה מובנו בעיקר "עבד", והושאל גם לעבודת אלהים, ומכאן "פולחן" בעברית החדשה. פלח במובן כל עבודת פרנסה נזכר פעמיים בנוסח הכתובה. אם נקבל את השם פלחה לחקלאות מזרע, ימצא השורש בשימושנו במובן העברי, במובן הארמי ובמובן הערבי ללא הכרח. הטרימינולוגיה החקלאית שלנו, הן בתנ"ך והן במשנה סדר זרעים, היא עשירה. אין אנו משתמשים בכלה, ואולי גם לא מבינים את הכול. במקום לקחת את המלה הערבית, שהיא מזכרת לנו עוון דור ראשון, אפשר לקחת מלה עברית ולייחדה לאותו עניין. שדה לבן שבמשנה הוא בעצם העניין שאנו קוראים "פלחה" — בניגוד לשדה אילן. לא קיבלנו כאן ולא בוועדת הגיאוגרפיה הגדרה מלאה, מהי "פלחה", האם רק שדה בעל, או גם שדה שלחין. נדמה לי, ש"פלחה" מכוונת לשני הדברים כאחד. ה"פלחה" מכוונת לדרך עבודת שדה שזרעים ולבסוף קוצרים, בלא שיהא איזה עיבוד נוסף בינתיים. דרך גידול זו מצויה אצל מספוא. דגנים ועוד. בסטטיסטיקה אפשר לכתוב: כך וכך שדה בעל, כך וכך שדה שלחין, כך וכך שדה אילן, מטעים וכו'. "פלחה" בתור מלאכה אפשר לקרוא "איכריות". מצאנו איכרים בניגוד לכורמים, שכן כרם נקרא לא רק מטע גפנים אלא גם מטע זיתים, ומטעים אחרים לא היו להם. לא רצוי, שאנו, העם העשיר במונחים חקלאיים, נזדקק לקבל מן הערבית את המונח "פלחה". ובכך נחטא גם לדקדוק שלנו. והרי אנו חוטאים בלא כך בכמה שמות, בעיקר של אנשים ומכונות, בשעה שיש עמים אחרים המתאימים את השמות לדקדוקם. זוכר אני את בן־יהודה, באחת הישיבות היה שמח, ראה ילדה קוראת ברחוב מודעה: "הבחירות לקונגרס" — שמח על השיבוש שבפיה, משום שהיה ברוח הדקדוק העברי. במקרא מופיע השורש יגב כחמש פעמים, בצורה יוגבים ובצורה יגבים. אין מקום להרהר אחרי תרגומי השבועים, הפשיטא, הולגטה ותרגום רב יוסף לנביאים המעתיקים יוגבים ויגבים agricolae, "מפלחין בחקלין". כשם שכורמים סמוכים בנביאים פעמיים יוגבים, כך סמוכים שלוש פעמים לאיכרים. איכרים ויוגבים הם אפוא שמות נרדפים. היות ואיכר מציין בעברית החדשה כל עובד אדמה, גם כורם גפן וזית, יש לייחד השם יוגב לעובד במוזרע. השם "פלאח" חל גם על עובד בכרמים. נקבל שורש יגב ונגזור ממנו את הצורה יגב למושג של "פלחה" הערבי. לאנשים החושבים, שאי אפשר להוציא ולעקור שיגאה, אומר: בדורי הצלחנו להוציא שיגאות שנשתרשו. למן ימי הצלבנים היו אומרים "מי מרום", ואנו הצלחנו להחליף שם לא נכון זה לשם "ימת חולה". ואם נעמוד על כך, נצליח לעקור את ה"פלחה" בין בדגש ובין בלא דגש.

הא' בן־נון: בעקבות מה ששמענו כאן היום ומה שאמרתי לפני כן, נראה לי, שמן

הראוי לקצר את הדיון בשאלה זו. הרי בעקבות הרצאתו של מר ייבין אנו עומדים לקבוע עקרונות, שנלך לפיהם בקביעת מונחים. נדמה לי, שבמונח זה dry farming, קל יותר יהיה יותר להחליט אחר כך, בלא ליצור עובדה קיימת שתכריע לכאן או לכאן בשאלה העקרונית. מאחר ששורש פלח, עם היותו ערבי, הוא גם עברי במשמעות דומה, ומלה זו כשלעצמה היא מקובלת, מוטב להניחה לפי שעה, בין שנקבע לה ובין שלא נקבע לה צורה עברית. ואם באחד הימים יתברר, שגם השורש יגב הולם את ה"פּלַחָה" — נקבלו. מכל מקום מוטב, שלא נקבע כאן הלכה, שתחסום את הדרך בפני החלטה בעתיד. על כן נראה לי, שקל יהיה לנו היום להסכים על עברות המלה "פּלַחָה".

הא' הנמן: במונחי תורת הקרקע אושר כבר המונח יגב, הוועדה למונחי תורת הקרקע חידשה מונח זה עפ"י המציאות בחוגי החקלאים: ארגון עובדי ה"פּלַחָה" נקרא "ארגון היוגבים". הוועדה לא סמכה על השם יגב, כשם הפעולה, כי יגב, כשיטת העיבוד הנדונה, נדמה לי שאז לא היו ערעורים על כך, והמונח אושר באקדמיה.

לעניין הצעת הא' בן-גון ברצוני לומר, שההצעה לקבל פלחה בפ"א דגושה נראית לי גם היא כהצעה עקרונית. לא יאמרו פלחה בפ"א דגושה ומלרע, והחלטה זו תאשר למעשה את הפלחה הערבית. ואם כך, מוטב שנאמר, במפורש, שאנו מקבלים את המלה הערבית. מונח זה שייך לתחום החקלאות, והתעורר בשתי ועדות שאינן חקלאיות: בוועדה למונחי תורת הקרקע ובוועדה למונחי הגיאוגרפיה של האדם ועליידי כך נידון שלא בזיקה אל מה שיש מסביבו. בשאר מונחי השדה ושיטות העיבוד, והוא יצא כולו מתוך מקום גידולו הטבעי. יש לחשוש, שמא ייקבע כאן מונח, שיפריע אחר-כך, לכשיידון במקומו הראוי. אני מציע למחוק את המונח משתי הרשימות ואנשי הפלחה יאמרו לעת עתה "פּלַחָה", עד שתכריע ועדה למונחי חקלאות.

הא' בן-חיים: המונח עדיין לא נתפרסם, ורק נתקבל במליאה, ואם יתקבל הערעור עליו אפשר לשנותו.

הא' לייבל: הנימוק היחיד בעד חידוש משורש יגב הוא, שיש בארץ "ארגון היוגבים". מה שנמצא בתנ"ך אינו קובע, כי אין אנו יודעים דבר מעניין עבודה זו. הללו לקחו לעצמם את השם יוגבים, משום שלא רצו להכריז עצמם כ"ארגון הפלאחים", ואין זהו מושג חקלאי אלא ארגוני. מה שאין כן בפלח. "פולח" בארץ נאמר בכתוב; וברי שיש לכך קשר עם הקרקע שהרי החורש באמת פולח. ואם אין אנו רוצים בצורה פלחה, אם בגלל הפ"א הרפה ואם בגלל ההטעמה, אפשר לשנות את הצורה ואולי כדאי להחליט פליחה, ואל נחיייה דבר, שאין אנו יודעים משמעותו.

הא' מלצר: אין לנו ברירה בין שלוש אפשרויות, אלא רק בין שתיים. פלחה כמו שהיא אולי ייתכן, פלחה בדגש ומלרע — לעולם לא יתקבל, ותמיד תישאר הצורה הערבית. כשקראנו ב"אהבת ציון" על כורמים ויוגבים, ידענו מה זה. איני רואה כל רע בזה שנשאיר יוגב.

הא' פרסמן: כדי שלא יטעו, אולי כדאי לקרוא פלחות.

הא' ייבין: למעשה גם פלחה אינו מציין מה שמכוון ברשימת המונחים שלנו. בפני הערבי היה פלחה עיבוד שדות לצורך דגן או זרעי קטניות, עיבוד ללא השקאה, בניגוד לעיבוד עצי פרי. ובא' וולקני המנוח והכניס לתוך המונח הזה את המושג האמריקאי dry farming,

הכולל יותר מפלחה. משמעו של dry farming הוא דרך עיבוד מיוחדת, מחזור זרעים, פעם חטים ושעורים, ופעם קטניות. הוברה אחת ל-3 שנים, ושוב פעם חטים, פעם קטניות ופעם הוברה. כל זה איננו במונח הערבי "פלחה", שפירושו עיבוד שדות, אלא שהנוהג של הערבים היה דומה, והערבי הבדיל בין "פלחה" ובין "חכורה" – שבה גודלו עצי פרי וירקות. "חכורה" באה מעניין חכירה, על שם דרכי הבעלות. ובכן גם המונח פלחה, כפי שהוא מוצע, איננו "פלחה" הערבית, אלא מושג עברי חדש. ואינני רואה כל רעה לשאול מן השימוש הערבי; האם סנדל כשר ופלחה פסול? וכי הסנדל עברי יותר? או שמא בלבר עברי יותר? אני מסכים שנקרא לזה פלחה, פליחה, פליחות, כפי שנחליט. "איפרות" בוודאי לא טוב, משום שאיכר אינו מכוון לכך, ובסופו של דבר אף מלה זו אינה עברית, אלא אשורית. אינני סבור, שבנה שאנו עשירים במלים לחקלאות פסלנו עצמנו מלקבל מלה מן האחרים. שדה בעל הוא מונח יפה, אבל אינו פוסל את שאילת פלחה לעניין שלנו. שכן חסרים אנו מונח עברי לעניין זה. שדה לבן הוא שדה בעל. לא אמרתי שהמלה יוגבים היא hapax legomenon, ואני יודע שהיא באה פעמים אחדות, בירמיהו ובמלכים. אמרתי שהמלה יגבים נמצאת רק פעם אחת במקרא, ואי אפשר להבין אותה כלשון "פלחה". זה כנראה עניין המתאר את הסדר עיבוד הכרמים; מכל מקום אין זו דרך עיבוד. היחיד של יגבים הוא יגב, אם המונח המוצע חידוש, הרי הוא פסול, מפני שאין אנו יודעים מה שורשו. זוהי המצאה של ש"ד יפה ז"ל, ואין לה יסוד; רק כיוון שהחליט שנגב הוא אדמה נגובה, החליט שעניין זה ייקרא יגב. על-כן אינני סבור בשום פנים, שאפשר לקחת שורש, שאיננו יודעים שום דבר עליו, לא מקורו, לא משמעותו, ולהכניס בו משמעות חדשה, מכל מקום, אם יוגב הוא "חוכר", או אריס, איש איננו יודע; אבל שאין היגב דרך עיבוד זה ברור. אסור לקחת מלה ולהכניס בה מושג שאין לה כל קשר אליו. אם אינכם רוצים להחליט היום, עד שנשמע את החקלאים, יפה. אבל אסור להכניס מונח שאין לו יסוד.

הא' זידל: אני חושב שאי אפשר לקבל את המונח פלחה. למה נהיה תלויים באחרים? יש לנו מלה עברית יפה לכך. נאמר ביצחק: "ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה". המלה הזו מתאימה ל"פלחה": "ויוזע יצחק בארץ ההיא וימצא... מאה שערים". התרגום אומר "ופלחנא" – כלומר, תרגום "עבודה" הוא "פולחן". מזה אין ראייה שזו עבודת אדמה. כל עבודה היא פולחן בארמית. גם באיוב נאמר: "הרבה צאן ובקר... ועבדה רבה". ויש דעות שונות בנוגע ל"עבודה". יש אומרים, שפירושו עבדים ושפחות. אבל גם זה איננו מוכח, איננו ברור. ולכן, אם אנו באים לשנות, אני מציע "עבדה". "עובד אדמה" אנו מוצאים במקום "איכר".

הא' בלאו: לפי המצב היום משמעות מלים משני שרשים: (1) פלחה; (2) יוגב. ברור, שרצוי להיזקק לשורש אחד בלבד. לגבי פלחה יש קשיים; אותם הקשיים אינם לגבי יגב. ע"כ נראה לי לקבל רק את השורש יגב, ולגזור ממנו את המלים הנחוצות כולן.

הא' לייבל: יוגבים נוצר, משום שאנשי העלייה הראשונה לא נאה היה להם להיקרא "פלחים", ורצו "ליפות" את שם עיסוקם.

הא' דותן: כדאי להזכיר כאן, כי השאלה העקרונית הקשורה ביגב עמדה לפני המליאה פעמים אחדות. לפני שנים אחדות דננו בערעורו של הא' ייבין על המונח פסגה, המשמש במקרא כשם-עצם פרטי, ואעפ"כ קיבלנוהו כשם עצם כללי. ורק בשנה שעברה עמדה שאלת משאבים. יהא פירושה במקרא אשר יהיה, בוודאי איננה resources. בכל זאת נתקבלה

במשמעות זו ע"פ מה שכבר נשתגר בציבור. והרי ליוגבים מסורת פרשנית של דורות במשמע עובדי אדמה.

הא' בן-חיים: מצד אחד יש החלטה שכבר נתקבלה — יגב — שבא עליה ערעור, ומצד שני — נתעורר כאן דיון עקרוני. לדעתי יפה כוח ערעורו של הא' ייבין, כדי למנוע את פרסום המונח עד לבירור נוסף ולהכרעה. והבירור הנוסף הוא חלק מן השאלה העקרונית. אם יוכרע בשאלה העקרונית, ייקל על המליאה להכריע גם במונח זה. לכן אל נפרסם את המונח לפי שעה. ובינתיים יתברר הדבר בכללו ובפרטו.

הא' שלי: רצוי, כי ניוועץ בחקלאים ונשמע את דעתם.

בעד ההצעה, שלא לפרסם את המונח יגב עד לאחר הבירור העקרוני הצביעו 11 :

נגדה — 2

הוחלט, שלא לפרסם את המונח עד לאחר הבירור העקרוני.

הא' דותן: השאלה הבאה, העומדת לדיון, היא קבוצת המונחים:

[אדם הנוסע מדי יום ביומו ממקום מגוריו אל מקום עבודתו, וחוזר בתום עבודתו הביתה]	commuter actif sortant ou entrant Pendler	יִמָּם
[אדם הנוסע מדי יום ביומו ממקום מגוריו שמחוץ לעיר אל מקום עבודתו שבעיר, וחוזר בתום עבודתו הביתה]	in-commuter entrant Einpendler	יִמָּם פְּנִימָה
[אדם הנוסע מדי יום ביומו ממקום מגוריו שבעיר אל מקום עבודתו שמחוץ לעיר, וחוזר בתום עבודתו הביתה]	out-commuter sortant Auspendler	יִמָּם חוּצָה
[תנועת היוממים]	commuting migration alternant de residence et de travail Pendlerverkehr	יִמּוּמָת
	commuting area Pendelgebiet	תְּחוּם הַיּוֹמָמוֹת

הבעיה העיקרית היא החידוש יִמָּם, שהוא נועז מצד המשמעות שהוועדה מבקשה להטיל בו, ומשום כך הוא מובא לדיון במליאה. שאר המונחים נגזרים מן החידוש הזה. הא' בראור יסביר את הצד המקצועי. לפני הוועדה היו גם הצעות אחדות, ולא נתקבלו על דעתה. הצעת הא' בראור: נְדָּיוּם; נְד פנימה; נד חוצה; נוד-יום; תחום הנוד היומי. הצעת הא' איתן: נוסע ושב; בא ושב; יוצא ושב; נסיעה ושיבה. הצעת הא' אסטרך: מְסַטָּל (מן מְסַטָּל ע"פ Pendler); הַמְסַטָּלוֹת או מְסַטָּלוֹת. וכמובן נדונה גם ההצעה שלא לתרגם את המונח כלל.

הא' בראור: בתנאים החדשים של התחבורה והעבודה נתהווה סוג של עובדים, הגרים בעיר גופה ועובדים באחד הפרברים, או שגרים בשכונת מגורים שמחוץ לעיר, ובאים — ברכבת או באוטובוס — לעבודתם בעיר. האנגלים קראו לזה commuter, והגרמנים Pendler

האחזקה ללשוני העברית - מוגו בזכויות יוצרים

ע"ש Pendel = מטוטלת. חבר בוועדה הציע יומם, והוועדה קיבלה על יסוד האמרה בידיש "ווי ער טאגט, נעכטיגט ער נישט"; "טאגט" = מבלה את יומו. ועל יסוד זה יצא יומם על דרך לן מן לילה. קשה לנו ליצור פועל מן המלה יום במשמעות זו, בפרט שלא בכל השפות משמעה כמו בידיש. בגרמנית הפועל tagen משמעו אחר: Das Parlament tagt — אין זאת אומרת, שהוא מבלה את היום. לעניין שלפנינו אפשר לומד נד, כלומר נד יומיים מדירתו וחזור. אם כן האחד ייקרא נדיום והשני נדלילה, כמו שכיריום ושכיר לילה. זה אמרתי בוועדה לגיאוגרפיה, ובאתי להשמיע, שלא ניצור פועל מהמלה יום.

הא' לייבל: אני הוא המחדש, והשתמשי באנלוגיה מידיש, "ווי גענעכטיקט נישט געטאגט"; טאגן = עשה יום במקום מסוים. בדיוק כך אפשר לומר בעברית, אע"פ שזה חידוש. וכבר קיים בעברית הפועל לון שמקורו בש"ע ליל ומשמעו "עושה לילה".

הא' מלמד: כמו תחרף מן חורף.

הא' לייבל: וכמו קץ — עשה את הקץ. הפועל tagen בגרמנית לא נגזר מן Tag במשמעות השגורה "יום", אלא במשמעות "כינוס, אספה", כגון Bundestag, Reichstag, Landtag.

הא' שלי: השתוממתי, כיצד יכולים לתלות במלה אחת כל כך הרבה מושגים: מהו commuter? הרי זהו אדם שנוסע מדי יום ביומו ממקום מגוריו אל מקום עבודתו, וחזור בתום עבודתו הביתה. וכל זה צריכה לבטא המלה יומם? הרי אותו דבר אני יכול לומר על אדם היוצא כל יום בבוקר לסופרמארקט, קונה גבינה וחזור. הרי המלה אינה אומרת, לא שהאדם הולך ושב, ולא שהוא עובד, לשם מה הוא נוסע, ולשם מה הוא חוזר. עצם הפונקציה איננה. צריך לחשוב פעמיים ולראות, שלא במלה יום אנו אומרים זאת. שכיר יום הריהו אדם שכור ליום. מכאן ברור, שההצעות שהזכיר הא' בראוור הן מכל מקום טובות מן המלה יומם. לדעתי עדיין גם זה אינו מספיק. צריך לחשוב על ביטוי שיאמר, שמדובר על איזה עובד. והמלה הלוועזית כנראה כוללת גם אדם שחוזר אחר שלושה ימים וכדומה. לכן יש לפסול יומם ולחשוב על מונח אחר.

הא' סדן: יומם אינו חידוש כלל. יש יומם, גם תיִומם גם תתִליל. המלים מצויות בשירה המודרנית, כגון שלונסקי, מלצר ואחרים. העניין הוא כמו "טאגן". כבר בכ"י ראשון שבידיש נמצא הפועל "טאגן". יש ל"טאגן" 15 הוראות. ומדוע עלינו לומר יומחנת? לשון "ענייה ולא חיה", כמו הצרפתית, אומרת את המושג בביטוי הקצר-migration alternant de resi-dence et de travail. למה אנו חייבים בצמצום כזה?

הא' בן-חיים: גם הערבית גזרה פועל מן יום "יאום", שמשמעותו "השכיר ליום אחד". אמנם אין זו ההוראה שאנו מבקשים לייחס ליומם, אבל גם המלה הערבית גזרה מן יום, אע"פ שבעצם שורשה לא נכלל עניין ההשכרה כל עיקר.

הא' ייבין: אל תחשדוני במה שאין בי. אינני בעד המונח יומם, ולא נגדו. אבל נשמעו פה כמה טענות שאינן טענות כאשר האנגלי או האמריקני אומר commuter, הרי לא נאמר בגוף המלה, שהוא נוסע וחזור. אבל הכוונה שהוכנסה לתוך המלה, היא שמשמעת ממנה. וכן בעברית המשמעות שנכנס למונח המחודש יומם היא שתהיה משמעותו. וכבר אמר הא' סדן, שגוף המלה אינו חידוש, והיא מצויה בספרות.

ואשר להצעת הא' בראוור אעיר, שאין לקבלה. המונח נדיום עלול להתפרש, כאילו יחול על גודד משבט הנודדים, הנוהג לנדוד דווקא ביום ולא בלילה. והרי קשה לדרוש

שיביחנו בין המונח נדדיוס למונח נדדיוס. התלמיד ודאי שלא ידע להבדיל. ועל-כן ודאי אין לקבל נדדיוס. ועוד: הרי זה עניין קודם כול של יום יום, חוץ משבתות וימים טובים. וזה חל לא רק על האישה הנוסע לעסקיו, אלא גם על האישה הנוסעת יום יום לשוק. זה חל על כל מי שיוצא יום מן הפרבר למרכז או בהיפוך הכיוון, לעסקיו השונים, וחוזר לביתו. על זה היה ויכוח גדול בוועדה. איני עומד דווקא על כך, שנמצא מלה עברית מדויקת לכך. הרי גם המלה האנגלית commuter וגם המלה הגרמנית Pendler אינן אומרות את כל מה שרוצים שישתמע מן המלה.

הא' בלאו: במלה האנגלית והגרמנית יש מעניין החילופין.

הא' מורג: גם אפשר, שיהא commuter נוסע לעבודתו בערב, וחוזר לביתו בבוקר.

הא' ייבין: אפשר, אך בדרך כלל הוא נוסע וחוזר ביום. אבל אם אין לנו מלה עברית תואמת, נאשר את המלה "קומוטור". אין לדחות הצעת מונח על שאינו מבטא את כל מה שטובע בזה.

הא' בן-נון: קשיא דרב ייבין אדרב ייבין. הנימוקים, שהבאת לטובת יומם אפשר להביאם באותו האופן לטובת יגב. מדוע מותר לנו להכניס ליומם כל מה שאנו רוצים, ושם לא? אם מפני ה"חידוש", כבר הוכיח מר סדן, שאינו חידוש. אם כן, גם אין אתה יכול למנוע הכנסת משמעות מסוימת למלה יגב, מאותו הטעם. אלא מאי? כך הוא כשאנו מדברים על עקרונות, ומחליטים החלטותינו ללא כל גישה עקרונית. עיקרי הדברים בשאלת יומם נאמרו כאן מפי הא' שלי. אני רוצה להוסיף רק מלים אחדות על מה שאמר. אפילו נקבל מה שאמר הא' לייבל (שבדרך כלל הצעותיו נראות לי) בדבר האנלוגיה לן — לילה, חרף — יחרף, קיץ — יקוץ, הרי בכל המקרים האלה העברית מביעה בפועל את בילוי אותה העת, אותו ממד הזמן המובע בשורש ביסוד השם. וכן "אני שובת במקום פלוני" משמעו "אני עושה שבת באותו מקום". כלום יומם עושה כל יומו באותו מקום? הרי זה בניגוד לדרך, שבה לשוננו הולכת. הרי במונח יומם אין אנו רוצים לומר, שהוא עושה כל היום. הוא אינו עושה כל היום פנימה וכל היום חוצה. שנית, אמר הא' ייבין, ואני מאמין לו, שרצו להביע בכך שהוא עושה זאת יום יום, ולא כל היום, וזה שוב דבר אחר. האומר שהוא שובת שבתו במקום פלוני אינו בא לומר, שהוא שובת שם "כל שבת ושבת". והאומר לן במקום אינו מתכוון ל"כל לילה ולילה". ואנו נותנים כאן לפועל גזור שם זה משמעות, שאי אפשר שתהיה כלולה בו. זה אינו מתקבל על הדעת. עלינו לפסול ביטוי זה, שגזור בניגוד לרוח לשוננו. לא אומר, שהבררה היא יומם או "קומוטור", כפי שאמר הא' ייבין, אלא חושב שנשתמש בצירוף מלים. נחזיר את העניין לוועדה, שתציע מונח מורכב.

הא' בן-חיים: לפנינו הצעת הוועדה, ואין לנו הצעה אחרת.

הא' מלמד: האם "קומוטור" נקרא אדם שנוסע יום יום לעבוד, אפילו שעה אחת?

הא' בן-חיים: כן.

הא' מלצר: בענייני יומם יפה מאוד. אבל הצירוף יומם-פנימה, יומם-חוצה — אינו נראה לי. אני מתקן: יומם-פנים, יומם-חוץ. אם לא כן, נראה כתיאור פעולה.

הא' בן-חיים: נצביע תחילה על עצם המונח יומם.

בעד המונח יומם הצביעו 7

נגדו — 6

גמנעו — 3

נתקבל המונח יוֹמִים.

הא' בן־חיים: עכשיו הגענו לצירופים יומס־פנימה ויומס־חוצה, ולשאלה שעורר הא' מלצר.

הא' מלצר: אני מתכוון לתיקון ענייני. פירושו של יומס יהיה "מי שוהה יום יום במקום מסוים". אני מציע אפוא יומס־פנים, יומס־חוץ. ויש לתקן את ההגדרה: "שוהה שם ביום, וחוזר בתום עבודתו החוצה", או "פנימה", ולכן צריך לומר: יומס־פנים ויומס־חוץ.

הא' בן־חיים: במקום זה אפשר לומר: יומס־פנים ויומס־לחוץ. ובכל סמיכות אפשר להשמיט את מלת היחס. יש כאן דבר שאפשר לתקנו ללא ויכוחים.

הא' ייבין: נתקבל יומס, ונתקבל באותו מובן שנקבע לו בהגדרה, ולא לפי מה שהא' מלצר רוצה להבין. איננו יכולים לומר יומס־פנים, הכוונה: "פנימה" — לתוך העיר, "חוצה" — מחוצה לה. אני מסכים שיאמרו לפנים ולחוץ. אבל לא פנים. מי שיושב בפנים הוא ... פנים, ומי שיושב בחוץ הוא ... לחוץ. אבל אין זו הכוונה.

בעד הצירופים יומס־פנימה ויומס־חוצה הצביעו 5

נגדם — 3

בעד הצירופים יומס־פנים, יומס־חוץ הצביעו 4

נגדם — 2

בעד הצירופים יומס־לפנים, יומס־לחוץ הצביעו 1

נתקבלו המונחים: יוֹמִים פְּנִימָה, יוֹמִים חוֹצָה.

בעד המונח יוממות הצביעו 6

נגדו — 4

נתקבל המונח יוממות.

הא' דותן: השאלה הבאה היא הצעת הוועדה:

(א) פְּרוּס [במכוון, באופן מלאכותי] distribution; Verteilung

(ב) תְּפֻרֶסֶת [מעצמו, מצב טבעי].

זמן רב התלבטנו בוועד הלשון ובאקדמיה למצוא תרגום מתאים ל־distribution. ההצעות הקודמות חלוקה ופליגה לא נתקבלו בציבור. לפני שנים אחדות הוצע בוועדה למונחי ההידרוליקה השורש פרס והשם פְּרוּס, וההוצעה אושרה במליאה ונדפסה במילון למונחי ההידרוליקה. הוועדה למונחי הגיאוגרפיה מבקשת לקבוע הבחנה בשם בין פְּרוּס שנעשה במכוון, באופן מלאכותי, כגון כשמדובר בתכנית פְּרוּס האוכלוסיה בארץ, ובין תְּפֻרֶסֶת, המציינת מצב טבעי, כגון תְּפֻרֶסֶת הגשמים באזורי הארץ.

הא' בלאו: מהו ההבדל בין תפוצה ובין פירוס ותפרוסת?

הא' בן־חיים: המושג distribution יש לו פנים רבות, ואנו מתרגמים אותו בעברית בתחומים שונים בדרכים שונות לפי עניינו. למשל במונחי דקדוק אנו מכנים זה שנים הרבה "מספר פילוגי" למה שנקרא באנגלית distributive number. בסטטיסטיקה אין אפשרות

להשתמש בשורש פלג, שכן לא ייתכן לומר "פילוג האוכלוסים" — דיסטריבוציה של האוכלוסים.

הא' ייבין: צרתנו היא, שאנו מתרגמים, ולא מחדשים. distribution יש לה כמה מובנים, ובעברית אי אפשר להביעם בכל המקומות באותה מלה. אנו אומרים "תפוצה של עיתון פלוני", אבל לא נוכל לומר "תפוצה של הגשמים".

הא' בן-נון: לי נדמה, שעיקר ההבחנה בכך: תפוצה היא תופעה ללא כל סדר, ואילו בתחומים הטכניים יש מקום לחשוב, שהתפרוסת נעשית לפי קווים מסוימים.

הא' לייבל: תפרוסת יש לקבוע לציון תופעה הנעשית מעצמה. בדומה לזה קיים כבר המונח "תבואה בתפוזרת" במשמעות תבואה ללא אריזה, ולא נאמר על זה "תבואת פפיוזר", שכן איש לא פיזר אותה במכוון, אלא נשארה כמו שהייתה, ללא שקים. ובהבדל שבין פיזור ותפוזרת, כך ההבדל שבין פירוס לתפרוסת.

הא' בן-חיים: שאלת הא' בלאו היא לעצם השורש, ולא למשקל. הסטאטיסטיקנים לא יכלו לקבל כאן מונח אחר. הם זקוקים למלה האומרת חלוקה, השורש פרס מתאים להם. שאלה היא אם אנו מוסיפים את המונח תפרוסת על המונח פירוס. יש לי הצעה: יש פירוס, והוועדה מבקשת להוסיף תפרוסת. איני חולק על התוספת. אני חולק על ההגדרה. היא איננה הכרחית. מוטב לאשר את המונח הנוסף, ולא לכבול את האקדמיה בהגדרות, שיש בהן קביעות חדשות למשמעויות שאינן מוצדקות מצד טיבה של העברית. יש תפוזרת, תכבוסת, תגלחת, וכולם מביעים פעולה שנעשית במכוון, ולא מצב שנתהווה מעצמו. על שום מה תוגבל תפרוסת למצב שנתהווה בלבד? אני מציע לאשר את הצעת הוועדה, ולהסיר את ההגדרה, הקובעת הלכות בדקדוק. וטרם נידונה ההלכה החדשה כראוי.

הא' ייבין: אין כאן שאלה של דקדוק. המלה distribution באנגלית אחת היא הן לעניין שנעשה בכוונה והן למצב שנתהווה ללא כוונה. אבל בעברית אנו מבחינים. לדעתי תפרוסת אינה טובה לעניין זה. צריך לומר התפרוסת. צריך להבדיל בין שני מובנים: האחד הנעשה בכוונה, והשני בלא כוונה, ולפעמים בניגוד למכוון. ואתן דוגמה: שעה שבונים מגדל מים מבטון, מחשבים את תפרוסת הלחץ, שתהיה נתונה שווה בשווה על כל חלקי המבנה; אבל הבטון עלול להתבקע לפעמים, ואי-אפשר לדבר כאן על תפרוסת הבקיעים, שאינם מכוונים, אלא נעשים מאליהם בגלל סיבות שונות, וזו בוודאי התפרוסת.

הא' בן-חיים: בלועזית יש כאן מונח אחד. לאמתו של הדבר, בעברית דיו למונח אחד. בהצעת הוועדה יש הגדרה דקדוקית, שאי-אפשר לה למליאה לאשרה בלי דיון מספיק לגופה של ההגדרה.

הא' הנמן: זהו מונח בסטאטיסטיקה, ושוב, מונח זה נקבע בוועדות שאינן מיוחדות לסטאטיסטיקה. — בעד פירוס יש לומר, ששם הפעולה קטול משמש הן את הפיעול והן את הפועל. לאחר שחיילים הסתדרו בשורה, נאמר: סידור השורה היה טוב; המקום, שאנשים שוכנו או השתכנו בו נקרא שיכון. גם הוועדה להידרוליקה, וגם הוועדה לתורת הקרקע, מתוך התייעצות עם אנשי הסטאטיסטיקה, מצאו שפירוס מספיק לעניין הנדון, ולא מצאו צורך להבחין. לחדש שם-עצם תפרוסת נראה לי מיותר לחלוטין. במקום שהכרח להבחין אפשר לומר התפרוסת, וצורה זו כלולה מאליה בהחלטה הקודמת פירוס.

הא' לייבל: תפרוסת היא תוצאה של התפרוסת. אין כאן עניין של דקדוק. תקשורת היא תוצאה של התקשרות. התוצאה שבמונח תפרוסת אפשר לתארה במספרים. את התפרוסת,

שהיא הפעולה, אי אפשר לתאר במספרים. ההתפרסות היא רק בכוח, בגורמים, אבל לא במספרים.

הא' בנעט: נדמה לי, שאנו נכנסים כאן לאחת השאלות, שלפי הצעת הא' ייבין צריכה הוועדה לדון בהן באופן עקרוני. אמת, שבעברית שמות הפעולה משמשים, כמו בשפות אחרות, לעתים קרובות לא במובן שם של פעולה, הדברים אמורים בשמות הפעולה של הפיעל וגם בשאר משקלים של שמות הפעולה, כגון משקל שמירה. אך השאלה היא, אם זה רצוי ואם כדאי במינוח בעתיד ליצור או להרשות, כשעושים חידוש כלשהו, לחזור על הדרך הזו, שאינה מכירה הבדל בין פעולה מכוונת לבין דבר שנעשה בלי פעולת פועל, אדם או בעל־חיים אחר. הבדל זה חשוב מאוד. אם העניין העומד לדיון הוא כמו שתיאר אותו הא' לייבל, ואין בו משום היווי או התהוות, כי אם תוצאה של תהליך, הרי אין מן הרצוי שהמונח יהיה במשקל שם פעולה. על־כן אני בעד הצעת הוועדה — להבדיל בין פירוס ותפרוסת. עכ"פ אם מבדילים, אין בכך כל רע, ואם אין מבדילים, יכולים לבוא לכלל טעות.

הא' הנמן: כאן תפרוסת היא פעולה.

הא' בנעט: ליתר ביאור: אם יש כאן פעולה במובן של התהוות, לא של גרימה — ההבדל בין שתי אלה הוא בערך כמו הבדל בין שם נגזר מפועל יוצא לשם נגזר מפועל עומד.

הא' בן־נון: יכולני לומר עכשיו: כולכם צדקתם. אבל סבורני, שחייבים אנו להדריך את הוועדה, ולא לסתום דרישתנו בלי לפרשה. נכונה הייתה ההגדרה של מר לייבל: תפרוסת — שם תוצאה של התהוות או היווי. נכון, שבימים שעברו לא היינו ברגנים כל כך. כשנקבע פיזור, הסתפקנו בו. אבל היום אנו מבחינים הבחנות דקות הרבה יותר, משהיינו עושים לפני דור. אנו עוסקים במינוח מדעי לצרכינו היום, ואי אפשר לומר היום מה שאמרנו אז. אפשר, שדי היה לקבוע קיבוץ כמונח, אך ברור כשמש, שאם היום ניוקק להבחנה בגוון, נאמר "התקבצות", ולא קיבוץ. תופעות כאלה מביאות ממילא אותו גיוון, שעד כה לא הקפדנו עליו. אם ועדה טוענת, שהבחנה פלוגית דרושה לה — אנו חייבים לתת לה. וכה נאמר: — ברצוננו לקבוע את המונח פירוס אלא מה? הפירוס נשמע פירוס מכוון? אם כן אותה תופעה, עצמה, כשהיא באה מאליה נכנה התפרוסת. וכשאתה מדבר על מצב, שכבר נתהווה, תאמר תפרוסת. אם כה נדריך את הוועדה, גם נחליט לפי רוח הלשון וגם נקבע דרך עקרונית להבא.

הא' סומך: דומה, שאין צורך בהדרכה מעין זאת. שכן הוועדה זקוקה רק למלה המתארת מצב קיים (תפרוסת הגשמים וכיו"ב), ואילו הצורה התפרוסת תורה, ביסודו של דבר, על פעולה חוזרת או פעולה עצמית. ואמנם כך, כמדומה, התארגנו הצורות בעברית של ימינו: שיגוב (פעולה יוצאת) — השתלבות (עצמית) — תשלובת (מצב קיים), סיבוב (" ") — הסתבכות (") — תסבוכת (").

הא' בן־נון: אני שואף למנוע שטטוש המושגים שתפרוסת תתפרש כהתפרוסת.

הא' בן־חיים: נצביע על כל אחת משלוש המלים: פירוס, התפרוסת, תפרוסת. אחר־כך נצביע על הגדרותיהן.

הא' מלצר: קודם עלינו להצביע, אם אנו קובעים מלה אחת בלבד לכל גיווני המשמעות או אנו קובעים יותר ממלה אחת, שתיים או שלוש.

הא' בן־חיים: המונח פירוס כבר נתקבל במובן אחד. השאלה שלפנינו היא, אם יש להוסיף עליו את הצורות הנוספות.

הא' ייבין : אני מציע, כי יועמד להצבעה, אם יש צורך להבדיל בין הגיוונים.

הא' בלאו : לדעתי יש להצביע, אם יש צורך או אין צורך להוסיף על המונח פירוס.

הא' מלצר : אם יישאר פירוס — אין זה מונע את הסופרים מלהשתמש בצורות האחרות לצורכם.

הא' לייבל : אין צורך ואין אפשרות להצביע על התפרסות. זאת צורה המובנת מאליה.

בעד הוספת צורה נוספת, או צורות נוספות על "פירוס"

הצביעו 8

נגדה — 5

הא' ייבין : ועכשיו יש, לדעתי, להצביע, אם דרושה הבחנה בין התפרסות ובין תפרוסת.

הא' בן-חיים : הוצע להבחין : התפרסות — מעצמו ; תפרוסת — המצב הטבעי. והצעת הוועדה הייתה, שהמונח תפרוסת חל על שתי ההוראות כאחת.

בעד ההצעה לקבוע תפרוסת להוראת המצב הטבעי הצביעו 10

נגדה — 1

הא' בן-חיים : עכשיו השאלה היא, אם המונח תפרוסת שנתקבל יוצא ידי שתי ההוראות, או, שיש להוסיף עליו התפרסות להוראת "מעצמו".

הא' לייבל : אין התפרסות יכולה לעמוד להצבעה, כי זוהי צורה דקדוקית מובנת מעצמה, ואינה קשורה לשימוש מקצועי זה או זה.

בעד קביעת המונח התפרסות להוראת "מעצמו" הצביעו 10

נמנעו — 3

נתקבל : פרוס — distribution במכוון, באופן מלאכותי

תפרוסת — distribution כמצב טבעי

התפרסות — distribution מעצמו.

הא' הנמן : נדמה לי, שההצבעה הייתה, אם להוסיף מלים על פירוס. נוספה תפרוסת, נוספה התפרסות ונוספו הגדרות. אבל לא הוחלט אם אסור להשתמש בפירוס ללא ההבחנות האלה.

הא' בן-חיים : הוויכוח שקדם להצבעה היה, אם די לנו במשקל פעול להבעת שלושת הגוונים גם יחד. ההצבעה דחתה דעה זאת.

הא' בן-גון : צריך לפרש כך : גם אלה שהצביעו בעד התפרסות, לא אמרו בכך, שפירוס פסול לשימוש במשמעות כללית (ואפילו במשמעות "מעצמו"). אלא ביקשנו לתת לוועדה ולכל מי שרוצה או נאלץ להבחין — את האפשרות להבחין בין התפרסות ("מעצמה") ובין פירוס (במובן המצומצם יותר "במכוון"). אך איננו באים לומר לאדם : אסור לך לומר, ללא הבחנה פירוס במובן "התפרסות" (מאליה). למילון הטכני רצוי להכניס את האפשרות להבחנה, במקום שהבחנה זו נחוצה.

הא' בן-חיים : תמיד אנו דנים בשאלה ממשית שהביאה ועדה. על יסוד מה שהובא ולאחר דיון ממצה נקבעו שלושה מונחים. בשעה שקיבלנו תפרוסת, ממילא צמצמנו את היקף שימוש של פירוס, ולא ייתכן לעקוף את הקביעה עליידי תוספת פירוש למשמעות של פירוס.

הא' בלאו: הא' הנמן מעלה את השאלה, אם פירוס יכול לשמש כמונח על לגיונים השונים, או שמה נקבע שימוש בצמצום למשמעות האקטיבית והמכוונת בלבד.

הא' ייבין: צריך להיות ברור לנו: אין אנו קובעים דרך כתיבה לסופרים ומשוררים. איש לא יאסור עליהם לכתוב כנראה להם. מה שנידון כאן, אלו הם מונחים מדעיים מדויקים, ואנו קבענו להם את תוכנם. פירוס במובן מדעי מדויק ישמש רק לפעולה המכוונת; התפרוסות — רק למובן מצומצם של "מעצמו"; תפרוסת — רק למובן המצומצם של "המצב הטבעי".

הא' מלצר: פירוס הגשמים נכון? מחר אני צריך לערוך ספר גיאוגרפיה. כלום איני רשאי לכתוב ככה?

הא' בן-חיים: לא.

הא' בן-נון: מדוע אתה מחליט שההצבעה מצמצמת את שימושו של פירוס? השאלה שנתעוררה היא עקרונית לגבי כל עבודת המינוח שלנו. כשאנחנו קובעים מונח — הרי הוא מונח מדויק, מדעי. אבל קשה מאוד להבדיל בין המונח, המדויק במקצועו בלבד, ובין שימוש בתחום רחב מעט יותר. כשאנו קובעים מונחים כאן, אנו נותנים אפשרות להשתמש בהם לגוניהם השונים. אם אין אדם רואה צורך בגיוון, ממילא אינו חייב להיזקק לגיוון זה. עד כדי כך לא נוכל להיות צרי עין. מתן אפשרות יש כאן, ולא כבילה.

הא' דותן: יש לתמוה על הדברים שהושמעו כאן. הרי אנו דנים כאן במילון מקצועי ובמונחים מדויקים מוגדרים היטב. בשימוש במונחים מדעיים לא ייתכן "חופש" ספרותי. אדם המעיין במילון מקצועי מבקש תשובה לשאלתו, כיצד להתבטא. מי שהתנגד לכך, היה יכול להצביע בעד הצעת הא' בן-חיים לכתוב את שלושת המונחים בלי הגדרות.

הא' בן-חיים: האם הא' בן-נון עומד על כך, שבמילון יצוין מתן האפשרות להשתמש בכל שלושת המונחים בלא הבחנה?

הא' בן-נון: לא, איני עומד על כך.

הא' הנמן: ברצוני להציג שאלה בשם שתי ועדות: הוועדה למונחי ההידרוליקה. מה תהיה השפעת החלטת המליאה על מילוני שתי הוועדות האלה? כשמדברים בהידרוליקה על פירוס המהירות — אין מבהינים בין "מעצמו" לבין "במכוון". גם בתורת הקרקע לא ראו להבחין. האם החלטת המליאה מהיום מחייבת את ההבחנה גם לגבי שני המקצועות הללו?

הא' בן-חיים: היה ערעור על פירוס, ונתקבלה החלטה אחרת.

הא' מלצר: אני מציע שייכתב: פירוס, תפרוסת, התפרוסות — לא כשלושה מונחים, אלא שלושתם כמונח אחד, ופסיקים ביניהם. באותו אופן משמש זוג המלים פיתוח, התפתחות.

הא' בן-חיים: כך הצעתי אני והמליאה לא הסכימה. אני מצטער, יש החלטה, ואין נכון לשנותה על-ידי פירושים, אבל המליאה יכולה לחזור ולהחליט החלטה אחרת.